

บันทึก

เรื่อง ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการเลิกห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนและบริษัทจำกัด

กระทรวงพาณิชย์ได้มีหนังสือที่ พณ.๐๕๐๒/๔๖๑๓ ลงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐ ขอให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการเลิกห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนและบริษัทจำกัด

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย กองที่ ๓) ได้พิจารณาข้อปัญหาและคำชี้แจงของผู้แทนกระทรวงพาณิชย์แล้ว มีความเห็นดังนี้

ปัญหาซึ่งกระทรวงพาณิชย์มีความประสงค์ขอให้วินิจฉัยนั้นมี ๒ ปัญหาคือ

๑. ในกรณีที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นของบริษัทได้มีมติพิเศษให้เลิกบริษัทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๒๓๖ (๔) และได้มีผู้ชำระบัญชีตามมาตรา ๑๒๕๑ แล้ว แต่ผู้ชำระบัญชียังมิได้จดทะเบียนการเลิกบริษัทและระบุชื่อผู้ชำระบัญชีตามมาตรา ๑๒๕๔ หรือขอจดทะเบียนแล้วแต่นายทะเบียนยังไม่รับจดทะเบียนตามมาตรา ๑๐๑๙ ถ้าที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นของบริษัทจะมีมติให้ยกเลิกมติพิเศษให้เลิกบริษัทและให้ดำเนินกิจการของบริษัทต่อไป มติดังกล่าวนี้จะมีผลในกฎหมายใช้บังคับได้เพียงใดหรือไม่

ถ้ามีผลใช้บังคับได้ มตินี้จะต้องเป็นมติพิเศษหรือมติสามัญ

๒. ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนของห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนได้ตกลงทำสัญญาเลิกห้าง และได้มีผู้ชำระบัญชีตามมาตรา ๑๒๕๑ แล้ว แต่ผู้ชำระบัญชียังมิได้ขอจดทะเบียนเลิกห้างและระบุชื่อผู้ชำระบัญชีตามมาตรา ๑๒๕๔ หรือได้ขอจดทะเบียนแล้วแต่นายทะเบียนยังไม่รับจดทะเบียนตามมาตรา ๑๐๑๙ ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนจะตกลงไม่เลิกห้างโดยประสงค์จะดำเนินกิจการของห้างต่อไป ความตกลงดังกล่าวนี้จะมีผลในกฎหมายใช้บังคับได้เพียงใดหรือไม่ และในกรณีที่ได้มีการขอจดทะเบียนแล้ว ผู้ชำระบัญชีโดยอาศัยความตกลงของผู้เป็นหุ้นส่วนที่จะไม่เลิกห้างจะขอถอนคำขอจดทะเบียนเลิกห้างที่ได้ยื่นไว้ต่อนายทะเบียน จะกระทำได้หรือไม่

สำหรับปัญหาข้อที่หนึ่ง เกี่ยวกับการเลิกบริษัทนั้น สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย กองที่ ๓) เห็นว่า เมื่อที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นของบริษัทได้มีมติพิเศษให้เลิกบริษัทนั้นย่อมเลิกกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๒๓๖ (๔) ซึ่งบัญญัติว่า “อันบริษัทจำกัดย่อมเลิกกันด้วยเหตุดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ (๔) เมื่อมีมติพิเศษให้เลิก” ซึ่งในข้อนี้เจ้าหน้าที่ของกระทรวงพาณิชย์มีความเห็นแตกต่างกัน คือ ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าการเลิกจะมีผลสมบูรณ์ต่อเมื่อได้จดทะเบียนการเลิกตามมาตรา ๑๒๕๔ แล้ว แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าเมื่อได้มีมติพิเศษให้เลิกการเลิกก็มีผลสมบูรณ์ตามมาตรา ๑๒๓๖ (๔) แล้ว การจดทะเบียนตามมาตรา ๑๒๕๔ เป็นเพียงการแจ้งเพื่อให้เจ้าหน้าที่จดทะเบียนเท่านั้น หากจะกล่าวโดยสรุปอีกนัย

หนึ่ง ก็คือการจดทะเบียนตามมาตรา ๑๒๕๔ นั้นเป็นแบบหรือวิธีประการหนึ่งซึ่งจะต้องกระทำ เพื่อความสมบูรณ์ของการเลิกหรือไม่ ซึ่งถ้ามิได้กระทำให้ถูกต้อง การเลิกก็เป็นโมฆะตามมาตรา ๑๑๕^๑ ไม่มีผลอะไรในกฎหมาย ในปัญหาข้อนี้ มาตรา ๑๒๕๔ ได้บัญญัติว่า “การเลิกหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น ผู้ชำระบัญชีต้องนำบอกให้จดทะเบียนภายในสิบสี่วันนับแต่วันที่เลิกกัน และในการนี้ ต้องระบุชื่อผู้ชำระบัญชีทุก ๆ คนให้ชัดเจนในทะเบียนด้วย” และมาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติ กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. ๒๔๙๙ บัญญัติว่า “ผู้ชำระบัญชีใดไม่จดทะเบียนตามมาตรา ๑๒๕๔ ฯลฯ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ต้องระวางโดยปรับไม่เกินห้าพันบาท” ดังนี้ จะเห็นได้ว่ามาตรา ๑๒๕๔ เป็นบทบังคับผู้ชำระบัญชีให้แจ้งจดทะเบียนไม่ใช่บทบังคับวางเงื่อนไขสำหรับการเลิกว่า ต้องจดทะเบียน ฉะนั้น การจดทะเบียนตามมาตรา ๑๒๕๔ จึงไม่ใช่แบบหรือวิธีซึ่งจะต้องกระทำ เพื่อความสมบูรณ์ของการเลิก

เมื่อได้มีมติพิเศษให้เลิก บริษัทย่อมถูกเลิกโดยผลของกฎหมาย คือ มาตรา ๑๒๓๖ (๔) แต่บริษัทจะยังมีตัวอยู่เพียงใดหรือไม่ มาตรา ๑๒๔๙ บัญญัติว่า “ห้างหุ้นส่วนก็ดี บริษัทก็ดี แม้จะได้เลิกกันแล้ว ก็ให้พึงถือว่า ยังคงตั้งอยู่ตราบเท่าเวลาที่จำเป็นเพื่อการชำระบัญชี” กล่าวคือ ตามนัยของกฎหมาย ถือว่าบริษัทยังมีตัวอยู่เพียงเพื่อการชำระบัญชีเท่านั้น ไม่หมายความว่า จะทำการขึ้นใหม่ได้อีก กรณีที่บริษัทเรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นของบริษัทแล้วมีมติให้ยกเลิกมติพิเศษที่ให้เลิกบริษัทและให้ดำเนินกิจการต่อไปตามเดิมนั้น ย่อมเห็นได้ว่าไม่ใช่กิจการที่จำเป็นเพื่อการชำระบัญชี บริษัทจึงไม่มีอำนาจที่จะดำเนินการเรียกประชุมเพื่อเปลี่ยนมติเรื่องเลิกบริษัทได้เพราะบริษัทจะมีตัวอยู่ก็แต่เฉพาะเพื่อการชำระบัญชีเท่านั้น ดังนั้น มติของที่ประชุมผู้ถือหุ้นของบริษัทดังกล่าวจึงเป็นมติที่เกินอำนาจ (ultra vires) ไม่มีผลอะไรในกฎหมาย ไม่ทำให้ใครหรือสิ่งใดเปลี่ยนแปลงฐานะอย่างไรเลย บริษัทซึ่งเป็นนิติบุคคลมีสิทธิเพียงตามที่กฎหมายบัญญัติ ภายในขอบวัตถุประสงค์ของตนตามมาตรา ๖๙^๒ อนึ่ง การประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นของบริษัทเมื่อบริษัทได้ถูกเลิกแล้ว มีเพียงที่บัญญัติไว้ในหมวด ๕ ว่าด้วยการชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด และบริษัทจำกัดเท่านั้น อาทิเช่น มาตรา ๑๒๕๕ (ผู้ชำระบัญชีเรียกประชุมใหญ่) มาตรา ๑๒๕๖ (อนุมัติบัญชีงบดุล) มาตรา ๑๒๕๗ (ที่ประชุมใหญ่ถอนและตั้งผู้ชำระบัญชี) ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น

ส่วนปัญหาข้อที่สอง เกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนตกลงทำสัญญาเลิกห้างนั้น เห็นว่า การที่ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนตกลงกันทำสัญญาเลิกห้างนั้น ทำให้ความผูกพันตามกฎหมายของผู้เป็นหุ้นส่วนตามสัญญาเข้าหุ้นส่วนนั้นระงับไป ถ้าเป็นกรณีห้างหุ้นส่วนสามัญไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ห้างหุ้นส่วนนั้นย่อมสิ้นสุดเลิกกัน เพราะสัญญาเข้าหุ้นส่วนอันเป็นมูลให้ห้างหุ้นส่วนมีอยู่ได้ระงับเสียแล้ว แต่ในกรณีห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ซึ่งเป็นนิติ

^๑ มาตรา ๑๑๕ การใดมิได้ทำให้ถูกต้องตามแบบที่มีกฎหมายบังคับไว้การนั้นท่านว่าเป็นโมฆะ

^๒ มาตรา ๖๙ นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ต้องตามบทบัญญัติทั้งปวงแห่งกฎหมาย ภายในขอบวัตถุประสงค์ซึ่งมีกำหนดไว้ในข้อบังคับ ภาวะสารจัดตั้ง

บุคคลตามมาตรา ๓๒ (๓)^๓ และตามมาตรา ๑๐๑๕ ซึ่งบัญญัติว่า “ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเมื่อได้จดทะเบียนตามบัญญัติแห่งลักษณะนี้แล้ว ท่านจัดว่าเป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นทั้งหลายซึ่งรวมเข้ากันเป็นห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น” จะต้องพิจารณาว่า ตามหลักกฎหมาย นิติบุคคลเป็นบุคคลซึ่งกฎหมายสมมติขึ้น ฉะนั้น นิติบุคคลจะเกิดขึ้นได้ จะมีสิทธิและหน้าที่อย่างใด และจะหมดอายุสิ้นสภาพบุคคล ย่อมจะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบังคับไว้ ดังนั้น ในกรณีผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนของห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนได้ตกลงทำสัญญาเลิกห้าง อันเป็นเหตุที่ตัดหรือแยกความผูกพันตามกฎหมายซึ่งทำให้ผู้เป็นหุ้นส่วนซึ่งรวมเข้ากันเพื่อทำกิจการร่วมกันเป็นห้างหุ้นส่วนต้องแยกหรือเลิกจากกันนั้น ย่อมถือได้ว่าสัญญาเลิกห้างเป็นเหตุอย่างหนึ่งของการเลิกจากกันของห้าง แต่นิติบุคคลคือห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ย่อมจะคงมีตัวอยู่ตลอดไปจนกว่านิติบุคคลนั้นจะถูกทำลายให้สิ้นสุดโดยกฎหมาย ซึ่งมาตรา ๑๒๔๙ บัญญัติว่า “ห้างหุ้นส่วนก็ดี บริษัทก็ดี แม้จะได้เลิกกันแล้ว ก็ให้พึงถือว่ายังคงตั้งอยู่ตราบเท่าเวลาที่จำเป็นเพื่อการชำระบัญชี” และจะต้องมีผู้ชำระบัญชีตามมาตรา ๑๒๕๑^๔ ด้วย หน้าที่ของผู้ชำระบัญชีก็คือชำระสะสางกิจการงานให้เสร็จไป กับจัดการใช้หนี้เงินและแจกจ่ายทรัพย์สินทรัพย์ของห้างตามมาตรา ๑๒๕๐ และในชั้นสุดท้าย มาตรา ๑๒๗๐ ได้บัญญัติว่า เมื่อการชำระบัญชีสำเร็จลง ผู้ชำระบัญชีต้องทำรายงานการชำระบัญชีแล้วเรียกประชุมใหญ่เสนอรายงานและชี้แจงต่อที่ประชุม เมื่อที่ประชุมใหญ่อนุมัติรายงานนั้นแล้ว ผู้ชำระบัญชีต้องไปจดทะเบียนภายในสิบวันนับแต่วันประชุมเมื่อได้จดทะเบียนแล้ว ให้ถือว่าเป็นที่สุดแห่งการชำระบัญชี จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่าห้างหุ้นส่วนนั้นยังคงมีตัวอยู่เพื่อการชำระบัญชีตลอดไปจนถึงวันที่ที่สุดแห่งการชำระบัญชีตามมาตรา ๑๒๗๑ การตกลงเลิกห้างหุ้นส่วน จึงมิได้เป็นเหตุในตัวเองที่จะทำให้ห้างหุ้นส่วนนั้นสิ้นสุดลงหรือหมดสภาพ ห้างยังคงมีตัวอยู่เพื่อการชำระบัญชีจนถึงวันที่ที่สุดแห่งการชำระบัญชี ดังนั้น เมื่อได้ทำสัญญาเลิกห้างหุ้นส่วนแล้ว ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนจะตกลงไม่เลิกห้างโดยประสงค์จะดำเนินกิจการต่อไป กล่าวคือ ให้คงมีตัวอยู่ต่อไปนั้น ย่อมเห็นได้ว่าเป็นความตกลงอันมีผลเปลี่ยนแปลงให้ผิดแผกแตกต่างกับบทบัญญัติของมาตรา ๑๒๔๙ ซึ่งให้ถือว่า แม้ห้างหุ้นส่วนจะได้เลิกกันแล้ว ก็ให้คงมีตัวอยู่ต่อไปเฉพาะเพื่อการชำระบัญชีจนถึงวันที่ที่สุดแห่งการชำระบัญชีเท่านั้น

นิติกรรมใดที่เป็นการผิดแผกแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ย่อมเป็นโมฆะตามบทบัญญัติแห่งมาตรา

^๓ มาตรา ๓๒ จำพวกที่กล่าวต่อไปนี้ ย่อมเป็นนิติบุคคล คือ

๑.ล๑

๑.ล๑

(๓) ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนแล้ว

๑.ล๑

๑.ล๑

^๔ มาตรา ๑๒๕๑ ห้างหุ้นส่วนก็ดี บริษัทก็ดี ในเมื่อเลิกกันเพราะเหตุอื่นนอกจากล้มละลาย หุ้นส่วนผู้จัดการห้างหรือกรรมการของบริษัทย่อมเข้าเป็นผู้ชำระบัญชี เว้นไว้แต่ข้อสัญญาของห้างหรือข้อบังคับบริษัทจะมีกำหนดไว้เป็นสถานอื่น

ถ้าไม่มีผู้ชำระบัญชีตั้งว่ามานี้ และเมื่อพนักงานอัยการหรือบุคคลอื่นผู้มีส่วนได้เสียในการนี้ร้องขอ ท่านให้ศาลตั้งผู้ชำระบัญชี

๑๓^๔ และตามที่เข้าใจได้จากนัยของมาตรา ๑๑๔^๖ โดยวิธีอ่านในทางตรงกันข้าม

ตามบทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๒๔๙ นั้น เห็นได้ว่า การที่ให้ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท คงมีตัวอยู่เพื่อการชำระบัญชี ย่อมเป็นประโยชน์แก่บุคคลภายนอก เช่น เจ้าหนี้หรือผู้อื่นที่จะทำการเกี่ยวข้องกับห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเมื่อห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทได้เลิกกันแล้ว เป็นต้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าบทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๒๔๙ ซึ่งให้ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทมีตัวอยู่เพื่อการชำระบัญชีเมื่อห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทได้เลิกกันแล้วนั้น เป็นบทบัญญัติเพื่อคุ้มครองป้องกันประโยชน์ของบุคคลภายนอก มิใช่เฉพาะแต่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นเท่านั้น ดังนั้น จึงเป็นกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับประโยชน์ของประชาชน การกระทำที่ขัดต่อประโยชน์ของประชาชนอาจทำให้เกิดความปั่นป่วนแก่ความเป็นปกติเรียบร้อยของประชาชน ฉะนั้น บทบัญญัติเพื่อคุ้มครองป้องกันประโยชน์ของบุคคลภายนอก จึงเป็นกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน เพราะฉะนั้น ความตกลงไม่เลิกห้างของผู้เป็นหุ้นส่วนโดยประสงค์จะดำเนินกิจการของห้างเมื่อได้ตกลงทำสัญญาเลิกห้างหุ้นส่วนแล้ว จึงเป็นความตกลงที่มีผลเปลี่ยนแปลงผิดแผกแตกต่างกับบทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๒๔๙ ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ความตกลงนั้นจึงเป็นโมฆะ ไม่มีผลอะไรในกฎหมาย ไม่ทำให้สัญญาเลิกห้างหุ้นส่วนที่ได้ทำไว้แล้วเปลี่ยนแปลงอย่างไร เมื่อได้มีการเลิกห้าง ก็ต้องมีการชำระบัญชี มีผู้ชำระบัญชีและดำเนินการชำระบัญชี ฯลฯ จนในที่สุดเสร็จการชำระบัญชีและจดทะเบียนตามมาตรา ๑๒๗๑ ห้างหุ้นส่วนนั้นจึงสิ้นสุดหรือหมดสภาพ แต่ก็ยังอาจถูกฟ้องเรียกหนี้สินได้ภายในกำหนดสองปีนับแต่วันถึงที่สุดแห่งการชำระบัญชีตามมาตรา ๑๒๗๒ ถ้าต้องการจะดำเนินกิจการก็จำเป็นต้องจัดตั้งห้างหุ้นส่วนขึ้นใหม่เป็นอีกส่วนหนึ่งเท่านั้น

ส่วนปัญหาในกรณีที่มีการจดทะเบียนแล้ว ผู้ชำระบัญชีโดยอาศัยความตกลงของผู้เป็นหุ้นส่วนซึ่งตกลงไม่เลิกห้างในภายหลังนั้น จะขอถอนคำขอจดทะเบียนที่ได้ยื่นไว้ต่อนายทะเบียนได้หรือไม่ เห็นว่าคำขอจดทะเบียนซึ่งนายทะเบียนยังมิได้รับจดทะเบียนให้ นั้น ผู้ขอยอมขอถอนได้เพราะเป็นใจสมัครของเขาจะขอจดทะเบียนหรือไม่ แต่ความรับผิดชอบของผู้ชำระบัญชียังคงมีอยู่ตามมาตรา ๓๓^๗ แห่งพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. ๒๔๙๙

(ลงชื่อ) อมร จันทรสมบูรณ์

^๔ มาตรา ๑๑๓ การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายก็ดี เป็นการพันวิสัยก็ดี เป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อย ฤๅศีลธรรมอันดีของประชาชนก็ดีการนั้นท่านว่าเป็นโมฆะกรรม

^๖ มาตรา ๑๑๔ การใดเป็นการผิดแผกแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมายใด ๆ ถ้ามิใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยฤๅศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้ว เพียงแต่เหตุเท่านั้นท่านว่าการนั้นหาเป็นโมฆะไม่

^๗ มาตรา ๓๓ ผู้ชำระบัญชีใดของห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือบริษัท จำกัด ไม่จดทะเบียนตามมาตรา ๑๒๕๔ มาตรา ๑๒๕๘ มาตรา ๑๒๖๒ หรือมาตรา ๑๒๗๐ วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

(นายอมร จันทรมบูรณ์)

รองเลขาธิการฯ

ปฏิบัติราชการแทน เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ธันวาคม ๒๕๖๐